

НЕДОРЕЧНІ ТЕРМІНИ В ОЛІЙНОЖИРОВІЙ ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Проаналізовано недоречне вживання терміносполучень “тваринне масло” та “рослинна олія” у технічних текстах та документах державного зразка. Виявлено недоречні терміни та визначення у деяких словниках української мови на позначення предметів і явищ, якими послуговується олійножирова галузь харчової промисловості.

Ключові слова: харчова промисловість, термін, визначення, олія, масло, олійно-жирова галузь, недоречні терміни

За Радянського Союзу відбулося спотворення української мови шляхом заміни автентичних слів-термінів, які прийшли до нас крізь багато століть чи узвичаєні, адаптовані на український лад чужомовні, на кальки-перевертні з російської мови. За час незалежності України відбувається відродження української мови.

З'являються публікації присвячені дослідженню наукової термінології, зокрема видано Українсько-російський словник наукової термінології [19], “Російсько-український словник для працівників цукрової промисловості” (1996) (РУСПЦП), а також праці М. О. Вакуленка [1], М. Д. Гінзбурга [2], С.М. Дерби [4], В. В. Дубічинського [8], В. Л. Іващенко [9], Т. Р. Кияка [10; 11], Т. І. Романовської [15; 16], О. А. Ракша-Слюсарєва [14], І. Романчук [17]. Поряд з цим малодослідженим є питання виявлення недоречних термінів та визначень харчової промисловості.

Мета дослідження – обґрунтувати недоречність уживання деяких терміносполучень в українській мові: *рослинні олії, тваринне масло, олія летюча, олія льонна, природна олива, маслوبيїний, масложиркомбінат, маслоекстракційний.*

Російський термін *масло* в українській мові має щонайменше п'ять відповідників – *масло, олія, мастило, жир, олива* кожен з яких функціонує і має своє визначення.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови [Бусел: 649] наведено чотири значення терміна *масло*, одного з яких немає у СУМі, а саме: “тверді жири рослинного походження (кокосове, масло какао тощо)”.

Терміносполучення *кокосове масло* і *масло какао* є русизмами, що перекручують зміст укр. *масло*. Такі словосполучення не засвідчені в творах українських письменників і в народній творчості. На нашу думку, доречними є словосполучення *кокосова олія* та *олія какао*, оскільки опосередковано вони вказують на те, що це продукти рослинного походження. Термін *масло* українською мовою вказує на харчовий продукт лише тваринного походження.

У словнику [ЕВРУС: 1015] російський термін *масло* перекладено як *жир*.

Недоречним є термін *масложиркомбінат*, на який натрапляємо у СУМі як приклад уживання складних слів “*Масло... Перша частина складних слів, що відповідає слову *масло* в 1 знач. *Масложиркомбінат*” [СУМ, IV: 639]. Насправді жиркомбінати*

добувають і переробляють олію. Російськомовний термін *масложиркомбинат* має свій відповідник *олійножиркомбінат*, напр., ПрАТ “Вінницький олійножировий комбінат “Віолія” у м. Вінниця.

У словнику натрапляємо на неправильний термін *маслобіяна* – “*Маслобіяна*. Підприємство, завод, де із молочних вершків виготовляють (б’ють) масло” [Бусел: 649]. Правильно підприємство, яке виробляє масло, називати *маслозаводом*. Унормованими є вислови *бити (збити) олію* – “добувати олію з рослинних плодів або насіння” [СУМ, V: 690] та *збити масло* – “// кул. Сколочуючи певну масу, виготовляти що-небудь (масло, крем, мус і т. ін.)” [СУМ, III: 429].

ССРЛЯ так визначає цей термін: “*маслобойный*. Связанный с производством масла из семян или плодов растений. *Маслобойное производство*” [ССРЛЯ, Т. 6: 666]. Рекомендовано назвою на позначення заводу з виробництва олії є назва *олійнодобувний завод, олійноекстракційний завод, олійниця*. Напр., ТОВ «Одеський олійноекстракційний завод» у м. Одеса.

Також натрапляємо на неправильні терміни *маслоекстракційний* – “Стос. до маслоекстракції” і *маслоекстракція* – “Екстракція масла (шоколадного, кокосового та ін.) обробкою їхніх носіїв низькокиплячими розчинниками з наступним відганянням із екстракту” [Бусел: 649]. В українській мові масло не екстрагують, а збивають з вершків, отриманих із молока тварин. Шоколадне масло також не виробляють екстрагуванням, його отримують введенням і перемішуванням какао порошку у вершкове масло [18]. Кращими термінами є *олійноекстракційний* та словосполучення *екстракція олії*. У наданій вище цитаті використовують термін *шоколадне масло*, яке, на нашу думку, потрібно замінити на термін *олія какао*.

Правильними є терміни *коров’яче масло, козине масло, овече масло*. Також доцільно вживати терміни *вершковé масло* (рос. *сливочное масло*), *топлене масло* (рос. *топленое масло*). За допомогою прикметників *вершкове, топлене* означають технологію вироблення харчового продукту.

У словниках натрапляємо на різні назви підприємства, де виготовляють масло: *маслозавод* [Бусел: 649], [РУС, 1: 655], [СУМ, IV: 639], *масловиготівнік* [Бусел: 649], *маслоробний завод* [Шило: 80], *маслоробня* [Бусел: 649], [РУС, 1: 655], [СУМ, IV: 639], [Шило: 80]. Вони є синонімами.

Потрібно звернути увагу на спільнокореневі слова, які мають різні наголоси: *масниця* на позначення давньослов’янського свята проводів зими, пристосоване християнською церквою до тижня перед великим постом і пов’язане зі звичаєм веселитися та готувати певні страви (млинці, вареники з сиром і т. ін.) [Бусел: 650], [СУМ, IV: 641], та *масниця* на позначення невеличкої скляної, пластмасової й т. ін. посудини для зберігання масла [Бусел: 649, 650], [СУМ, IV: 636, 640].

Неправильними є терміни *масляно-лаковий* на позначення суміші олії і лаку [Бусел: 649] та *масляно-смоляний* “на позначення суміші олії і смоли [Бусел: 649]. Масло отримують з молока тварин і його не змішують з лаком чи смолою. У цьому разі рекомендуємо використовувати терміни *олійно-лаковий* та *олійно-смоляний*.

У технічній літературі та словниках часто фіксують словосполучення *тваринне масло* як переклад рос. *животное масло* [3: 120]. Оскільки українською мовою масло

може бути лише тваринним, то словосполучення *тваринне масло* є тавтологічним. Такими ж тавтологічними словосполученнями є *масло сіте, масло маснє* (ЕВРУС: с. 1015).

Скальковані з російської мови словосполучення *рослинна олія* і *тваринне масло* є неправильними, але набули поширення за часів значного впливу російської мови на українську. Ці словосполучення активно функціонують у сучасній технічній і навчальній літературі [5–7, 12, 13], їх пишуть у дипломах про вищу освіту та на сайтах вищих закладів освіти, зокрема спеціальність у Національному університеті харчових технологій має назву “Технології рослинних олій, жирових та косметичних продуктів” [20]. Це заважає фахівцям харчової промисловості засвоювати коректно вживану термінологію своєї галузі.

Зазначимо, що олію отримують лише з насіння або плодів рослин. Тому тавтологічним і недоречним є термін *рослинна олія*, правильно вживати термін *олія* [ЕВРУС: 1015; Шелудько: 136].

Неправильними є також словосполучення: *олія летюча* [ЕВРУС: 1015] – рекомендуємо термін *ефірна олія* (рос. *летучая* – укр. *летка*); *олія льонна* [Дармороси: 93] – правильно писати *олія лляна*; *соняшникова олія* [ЕВРУС: 1015] – правильно *соняшникова олія* від слова *соняшник*; *олія течна* [Шелудько: 135, 136] – рекомендуємо *олія рідка*.

Вважаємо недоречним сполучення прикметника *тваринний* з терміном *масло* й прикметника *рослинний* із терміном *олія*. У цьому разі потрібно використовувати такі терміносполучення: *козине, коров'яче, кисловершкове, солодковершкове, топлене масло; соняшникова, ріпакова, кокосова, пальмова, пальмоядра, соєва, пресова, екстракційна, сивушина, рафінована, гідратована, відбілена, дезодорована, виморожена олія*, а також *олія какао*. Прикметники конкретизують способи оброблення та сировину, з якої отримано продукт.

Отже, виявлені в деяких словниках, технічній, науковій і навчальній літературі помилки у вживанні окремих термінів українською мовою (напр.: *рослинна олія, тваринне масло, олія летюча, олія льонна, природна олива, маслoбійний, маслoжиркомбінат, маслoекстракційний*, вимагають виправлення відповідно на *олія, масло, ефірна олія, лляна олія, олива, олійний, олійножиркомбінат, олійноекстракційний*).

Недоречне вживання прикметника *тваринний* з терміном *масло* та прикметника *рослинний* з терміном *олія* змушує розмежовувати словосполучення: *козине, коров'яче, кисловершкове, солодковершкове, топлене масло – соняшникова, ріпакова, кокосова, пальмова, пальмоядра, соєва, пресова, екстракційна, сивушина, рафінована, гідратована, відбілена, дезодорована, виморожена олія*, а також *олія какао*. Зазначені прикметники номінують способи оброблення та сировину, з якої отримано продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вакуленко М. О. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії [Текст]. – К., 2009. – 69 с. 2. Гінзбург М. Д. Що таке технічна олія і що таке олива? [Текст] / М. Д. Гінзбург // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2005. – № 1. – С. 21–23. 3. Головацук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень [Текст]. – К.: Наукова

думка, 2001. – 640 с. 4. *Дерба С. М.* Системна організація української термінології [Текст] / С. М. Дерба // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : Ін-т української мови НАНУ, 2013. – Вип. 9. – с. 66–69. 5. ДСТУ 2423-94. Олії рослинні. Виробництво. Терміни та визначення. – К.: Держстандарт України, 1994. – 15 с. 6. *ДСТУ 3437-96. Нафтопродукти. Терміни та визначення.* – К.: Держстандарт України, 1996. – 100 с. 7. *ДСТУ 4422:2005. Виробництво масла Терміни та визначення понять.* – К.: Держстандарт України, 2006. – 8 с. 8. *Дубічинський В. В.* Функція термінологічних праць [Текст] / В. В. Дубічинський // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : Ін-т української мови НАНУ, 2013. – Вип. 9. – с. 112–118. 9. *Іващенко В. Л.* Галузеве слов'янське термінознавство функціональної дослідницької парадигми кінця ХХ – початку ХХІ століть [Текст] / В. Л. Іващенко, Н. О. Яценко // Українська термінологія і сучасність. – К. : Ін-т української мови НАНУ, 2013. – Вип. 9. – с. 5–25. 10. *Кияк Т. Р.* Лінгвістичні аспекти термінознавства : навч. пос. [Текст] / Т. Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с. 11. *Кияк Т. Р.* Термінологічна норма (суть, реалії, прагматика) [Текст] / Т. Р. Кияк // Українська термінологія і сучасність. – К. : Ін-т української мови НАНУ, 2013. – Вип. 9. – с. 42–47. 12. *Осейко М. І.* Технологія рослинних олій [Текст] : підручник [ВНЗ] / М. І. Осейко. – К. : Варта, 2006. – 279 с. 13. *Пешук Л. В.* Біохімія та технологія олієжирової сировини [Текст]: Навч. посіб. / Л. В. Пешук, Т. Т. Носенко. – Київ: ЦУЛ, 2011. – 296 с. 14. *Ракиша-Слюсарева О. А.* Проблемні питання термінології і класифікації харчових добавок / О. А. Ракиша-Слюсарева [Текст] // Одеська національна академія харчових технологій. – Вип. 42. – Том 2. – с. 395-398. 15. *Романовська Т. І.* Тенденції розвитку технічної термінології харчової промисловості [Текст] / Т. І. Романовська, Л. О. Левчук // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць КНУ. – 2015. – Вип. 51. – с. 435–438. 16. *Романовська Т. І.* Фізико-хімічні аспекти харчових технологій [Текст] / Т. І. Романовська. – К. : Наукова думка, 2006. – 150 с. 17. *Романчук І.* Наукові та прикладні аспекти стандартизації термінологічної бази у молочній галузі [Текст] / І. Романчук // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2014. – №2. – с. 3-7. 18. *Труш А. М., Прокопенко А. А., Дионова Н. Н.* Экспертное исследование сливочного масла [Текст] / А. М. Труш, А. А. Прокопенко, Н. Н. Дионова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – № 10. – с. 443-448. 19. *Українсько-російський словник наукової термінології* [Текст] / [За заг. ред. Л. О. Симоненко]. – К: Ірпінь, ВТФ “Перун”, 2004. – 416 с. 20. <http://nuft.edu.ua>

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

Бусел – *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.

Дармороси – *Дармороси М., Дармороси Л.* Словник технічної термінології з російським покажчиком / М. Дармороси, Л. Дармороси. – К. : Горно, 1926. – 290 с.

ЕВРУС – *Електронна версія російсько-українського словника* / Підготував О. Телемко. – К. : Вид. “К.І.С. ”, 2007. – 2550 с.

РУС – *Російсько-український словник* / [під ред. С. І. Головащук]. – К.: видавництво “Наукова думка”, 1968. – Т. 1. – 700 с.; 1968. – Т. 3. – 727 с.

РУСПЦП – *Гербут А.Я.* Російсько-український словник для працівників цукрової промисловості / Гербут А.Я., Головяк Ю.Д., Кряквіна С.Л. і ін. – К. : Кобза, 1996. – 298 с.

ССРЛЯ – *Словарь современного русского языка: [в 17 т.]* / [под ред. В. И. Чернышева]. – М. – Л.: Изд-во Академия наук СССР, 1950–1965; 1957. – Т. 6. – 1460 с.

СУМ – *Словник української мови* : [в 11 т.] / [за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970–1980 ; 1972. – Т. III – 744 с. ; 1973. – Т. IV – 840 с. ; 1973. – Т. V – 840 с.

Шелудько – *Словник технічної термінології* (Загальний) (проект)/ І. Шелудько, Т. Садовський. – К.: Державне видавництво України, 1928. – 588 с.

Шило – *Шило Н. І. Російсько-український словник. Термінологічна лексика* / Н. І. Шило. – К.: Видавничий центр “Просвіта”, 2004. – 211 с.

*Романовская Л.О., студентка,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

НЕУМЕСТНЫЕ ТЕРМИНЫ В МАСЛОЖИРОВОЙ ОТРАСЛИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Проанализировано неуместное употребление терминосочетаний “тваринне масло” и “рослинна олія” в технических текстах и документах государственного образца. Выявлены неуместные термины и определения в некоторых словарях украинского языка для обозначения предметов и явлений, которые использует в масложировой отрасли пищевой промышленности.

Ключевые слова: *пищевая промышленность, термин, определение, растительное масло, сливочное масло, масложировая отрасль, неуместные термины.*

*Romanovska L., student
Institute of Philology, Taras Shevchenko University of Kyiv*

INAPPROPRIATE TERMS IN OIL AND FAT FIELD OF FOOD INDUSTRY

The inappropriate use of terms like “тваринне масло” and “рослинна олія” in technical texts and state documents were analyzed. In some dictionaries of the Ukrainian language irrelevant terms and definitions from the Oils and Fats Industry were found.

Key words: *food industry, terms, definition, oil, butter, oil and fat field, inappropriate terms.*

Стаття надійшла до редакції 20.02.17 р.

УДК 81'44=112

*Рудківський О.П., к. філол. н., доц.
Київський національний лінгвістичний університет*

ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ЗІСТАВНОЇ ФОНОЛОГІЇ ГЕРМАНСЬКИХ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

У статті розглянуто проблему вияву стабільності чи варіативності диференційних ознак фонем германських та слов'янських мов як одного з головних завдань сучасної зіставної фонології. Встановлено актуальність функціонального та структурного підходів до вивчення реалізації диференційних ознак приголосних та голосних фонем. Відмічено факультативність таких ознак як твердий приступ голосного для германських мов та палаталізованість приголосних для слов'янських мов.

Ключові слова: *варіативність, функціональний, диференційна ознака, аломорфний, твердий приступ, палаталізація.*